

Gülmek Korkuyu Öldürür

Elk. Müh. Mustafa S. Çınarlı
mustafa.cinarli@emo.org.tr

Baskı, zulüm, işkence ve sansür bazen ikili, bazen üçlü bazen tam takım olarak hayatımıza giriyor ve uzun süre de kalabiliyor. İnsanoğlunun büyük buhranlar, baskı dönemleri ve çöküşlerde en büyük sığınağı hep mizah olmuştur. Akıl sağlığını geri almanın en pratik yolu olarak görülen mizah bugünlerde de yükselişini sürdürüyor. Gezi Direnişi'ne eşlik eden "orantısız zeka ve mizah" patlamasının toplumun içine işlemiş korkuyu bir kaç gün içinde söküp atmıştı. Toplumsal mesajların iletilmesinde önemli bir işlevi olan mizah, genç kuşak için komik videoları izlemenin ötesinde yeni bir anlam taşıdığı, Gezi'den sonra daha iyi anlaşılır olmuştur.

Tarihte de kimi büyük değişimler öncesi mizahın anahtar bir rol üstlendiğine ilişkin sayısız örnek yer alıyor. Katolik egemenlerin Ortaçağ boyunca toplumu şekillendirmek için icat ettikleri engizisyon, yüz binlerce insanın hayatını saplantılı uygulamalarıyla yok etmiştir. Dinci gericiğin en çarpıcı örneklerine rastladığımız Ortaçağ'da Katolik Kilisesi, günahlarının affedilmesini ve cenneti garantilemek isteyen günahkarlara yönelik olarak satılan endüljans kağıtlarını icat etmiştir. Bu zihni sinir icat yine Klise'nin belirlediği günahları işleyenlerden, "af karşılığı" gelir elde edilmesine olanak veriyordu.

Martin Luther'e atfedilen hikayeye göre; kilisenin sadece cennetin anahtarını satmasına bozulan Luther, parasıyla kiliseden cehennem anahtarını satın almak istemiş. Din üzerinden ciddi gelir elde eden Katolik Kilisesi, Luther'ın talebini yeni gelir kapısı

olarak görerek, kabul etmiş. Böylece cehennem anahtarına sahip olan Luther, halka müjdeyi şöyle vermiş:

"Ey insanlar cehennem anahtarı bende! Kapısını kilitledim. Artık kimse oraya gitmeyecek. Siz de gidip artık boşuna kiliseye cennet vaatleri uğruna para kaptırmayın..."

Luther'in bu mizahi çıkışı, akıl tutulması içindeki Avrupa'da yaşamın bütünüyle değişmesinde anahtar rol oynamıştır.

Diyoben'den Gırgır'a Baskı Tarihi

Ülkemiz için en iyi örneklerden birini ise 12 Eylül darbesinin ardından Oğuz Aral'ın ekibiyle çıkardığı Gırgır Dergisi oluşturuyor. Askeri darbenin yarattığı toplumsal tahribat, Gırgır Dergisi'nin inanılmaz bir tirajı yakalamasına neden oldu. Öyle ki, derginin Rusya'da basılan Crocodile, ABD'de basılan MAD'in ardından en çok tiraj yapan üçüncü mizah dergisi koltuğuna oturmasında en büyük

pay ülke yönetimine el koyan kadroların ve işbirlikçilerininindi. Gırgır, ilk sayısı 1869'da basılan Diyojen'i çıkaran vicdanlı insanların yüzyıl sonraki yoldaşydı. Ermeni asıllı bir Osmanlı vatandaşı olan Teodor Kasap tarafından üç günde bir yayımlanan dergi, dönemin politik ortamının da etkisiyle üç kez yayın hayatına ara vermek zorunda kaldı. Osmanlı'da Diyojen ile başlayan mizah dergilerine yönelik sansür ve serüveni bugün de devlet büyüklerine hakaret edildiği gerekçesiyle davalar açılarak sürdürülüyor. Cumhuriyet Gazetesi'nin karikatüristi Musa Kart onlarca hararet davasına maruz kalmasının ardından diğer Cumhuriyet yazarları ile birlikte tutuklandı. Uluslararası Karikatürist Hakları Ağı (CRNI), Karikatür Hareketi ve Barış için Karikatür İnisyatifi'nin ortak bildirisinde, Musa Kart'ın serbest bırakılması istenirken, "Hicivli karikatürler çizmek hangi temelde suç kabul edilebilir ve dahi terör eylemi sayılabilir" diye soruldu.

Nasrettin Hoca da Mağdur

Sansür girişimlerinin artması doğal olarak oto-sansürü de gündeme getirmektedir. Örneğin 90'lı yıllarda Pertev Naili Boratav'ın elli yıla yakın bir süre dünyanın çeşitli bölgelerinden ve farklı ülkelerinde yayınlanmış çeşitli kitaplardaki nadir eserlerden derlediği Nasrettin Hoca Öyküleri, Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmış ancak müstehcen olduğu gerekçesiyle dağıtımına çıkamadan kitaplar imha edilmiştir. Nasrettin Hoca'nın yüzyıllar sonra oto-sansüre maruz kalmasının ardından Edebiyatçılar Derneği eseri basma cesareti göstererek, okuyucuya ulaşmasını sağlamıştı.

Azin Nesin ve Giovanni Guareschi

Dünya'nın en önemli mizahçılarından biri olarak kabul edilen Aziz Nesin'in yaşam öyküsü, aynı zamanda baskı ve sansüre "akılla" direnmenin de öyküsüdür. Nesin, hem dünyanın hem de ülkenin içinde bulunduğu şartları değiştirmek için mizaha sığınarak, yeni bir akım yaratmıştır. Nesin, 1946 yılında mizah dergisi çıkartma macerasına Sabahattin Ali, Rifat Ilgaz ve Mim Kemal Uykusuz ile birlikte Marko Paşa'yı yayımlayarak başlamışlar. Toplumcu mizah anlayışları nedeniyle iktidarın şimşeklerini üzerlerine çekince; yayın hayatına Merhum Paşa, Malum Paşa, Hür Marko Paşa gibi isim değişiklikleri devam etmeye çalışmışlardı. Kapatma cezalarının yanı sıra Nesin'e hapis ve sürgün cezaları da verilmiştir. Nesin'in bu baskıya da yeni mizahi eserler vererek, direnmiştir. Bugün çocuklarımıza okuttuğumuz ve Aziz Nesin'den insanlığa kalan bu ölümsüz eserler böyle ortaya çıkmıştır.

Aziz Nesin'in eserlerinden dolayı aldığı ilk uluslararası ödül İtalya'da verilen ve mizahın en büyük ödülü olarak nitelendirilen Altın Palmiye Ödülü'dür. Nesin, 1956 ve 1957 yıllarında üstü üste iki kez bu ödülün sahibi olmuş ender isimlerden biridir. Aynı yıllarda İtalya'da ise Nesin gibi gazetecilikten ve mizah yazarlığından gelen Giovanni Guareschi ön plana çıkmış ve Altın Palmiye Ödülü almıştır. Guareschi'nin başka eserleri olsa da asıl ününü Dol Camillo serisine borçludur. Po ovasında nehir kıyısındaki kasabada yaşayan balık tutmaktan ve avcılıkta usta olan papaz Don Camillo ile komünist belediye başkanı Guiseppe Botazzi (Dostlarının onu çağırıldığı adıyla Peppone) arasındaki bitmek bilmeyen mizahi öğelerle bezenmiş mücadele, Mussolini'nin çizmeleri altında ezilmekten yeni kurtulan İtalyan toplumunun sığınağı olmuştur.

Guareschi'nin "bir deste iskambil kağıdını elleriyle ikiye bölebilecek denli güçlü", "poker oyununda usta", "ava gitme meraklısı", "iyi tüfek kullanan", "kavga etmekten sakınmayan" karakterler olarak anlattığı Peppone ve Camillo, yaşam alanlarına müdahale söz konusu olduğunda birleşmekten hatta dayanışmaktan geri duramazlar.

Öykülerde; Don Camillo, kilisesinde bulunan İsa heykeliyle sürekli konuşmaktadır. Guareschi, konuşan İsa heykelinin kendi vicdanı oluşunu açıklayarak, okuyucuyu bilgilendirmiştir. Yazarın vicdanı, sürekli mücadele eden iki güçlü kasaba figürü arasında zaman zaman Don Camillo'yu tutsa da, Peppone'nin hakkını vermekten asla geri kalmaz. İki farklı dünya görüşüne sahip hayali karakterler yaşadıkları sorunlara rağmen, dostluk ve sağduyu örnekleri sergilerler. Peppone, Don Camillo'nun çalınan tavuklarının zanlısı olarak mahkemeye çıkarıldığında yalan ifadeyle hapse girmesini engeller. İlişkilerinde çoğunlukla aşırıya kaçsalar da, dostluk ve sağduyu eninde sonunda davranışlarını şekillendirir.

O dönem İtalya'da ikiye bölünmüş toplumsal kesimlerin arasında mizahla bir bağ kuran Guareschi'nin eserleri, sonradan sinemaya da uyarlanmış ve böylece daha büyük kitlelere ulaşmıştır. Sinema uyarlamasında Don Camillo'yu Fransız oyuncu Fernandel'in canlandırması hem kitaba hem de filmlere olan ilgiyi misliyle arttırmıştır. Fernandel, sinema için aranan nitelikte olmayan fiziğine karşın kendine has bir üslup geliştirmiş, mizahi hikayeye oyunculuğuyla ayrı bir renk katmıştır. Ülkemizde belki de Ertem Eğilmez'in yönlendirmesiyle Kemal Sunal tarafından da denenilen bu tarz, Türk Sinema tarihini de etkilemiştir.

Siyasetin tepesine yerleşen dışlayıcı, ayrıştırıcı dil etki alanının sürekli

genişletiyor. Ayrıştırmayı kendi içinde bile uygulayarak, giderek daha daralan bir kadronun fikirleri doğrultusunda tüm toplumu şekillendirmenin yollarını arıyor. Kırk yıllık çalışma arkadaşları için bile uygulan bu yöntem, giderek soluklaşan bir hayat yaratıyor. Barış istediği için akademisyenler, bir diziyi izlemediği için TV sunucuları, çocuk istismarına karşı çıkanlar çok kolay işlerinden edilebilir, gözaltına alınabilir hatta hapse gönderilebilirler. Tüm bunlar istikrar tanrısına sunulmuş kurbanlar olarak değersizleştirmeye, yok saymaya, unutturmaya çalışabilirler. Havanın giderek ağırlaştığı, darbe girişimlerine bile şahit olduğumuz bu politik atmosferden ancak umudu yükselterek, çıkabiliriz.

Son olarak bir başka önemli İtalyan yazar olan Umberto Eco'nun "Gülün Adı" adlı eserinden bahsetmek istiyorum. Romanda, Baskerville'li William bir manastırda gerçekleşen cinayetleri çözmeye çalışan kalabalık ve karmaşık bir sorgucu konseyin üyesidir. Willam, garip ölümlerin gizeminin arkasında Aristoteles'in Poetika'sının kayıp ikinci cildinin günışığına çıkmaması çabasının yattığını anlar. Manastır'ın kitaplığında yer alan eser, Ortaçağ boyunca Aristoteles'in "gülmeyi övmesi" gerekçesiyle rahipler tarafından gizlenir. Romandaki rahiplerden biri durumu şöyle gerekçelendirir:

"Gülmek korkuyu öldürür ve korku olmadan inanç olmaz. Çünkü şeytan korkusunun olmadığı yerde Tanrı'ya gereksinim de kalmaz."

Yeni bir yıla girerken, geleceğe yönelik umudumuzu artıran mizah ustalarımızı, sanatçılarımızı anıyoruz. Ayrıca bültenimizin her sayısında son sayfasında yer alan o ayın önemli gelişmelerinin mizahi bir dille aktarıldığı Vandette sayfasına katkı veren Yayın Kurulu üyelerimize teşekkür ediyoruz. Unutmayın, gülmek korkuyu öldürür!